IN MEMORIAM

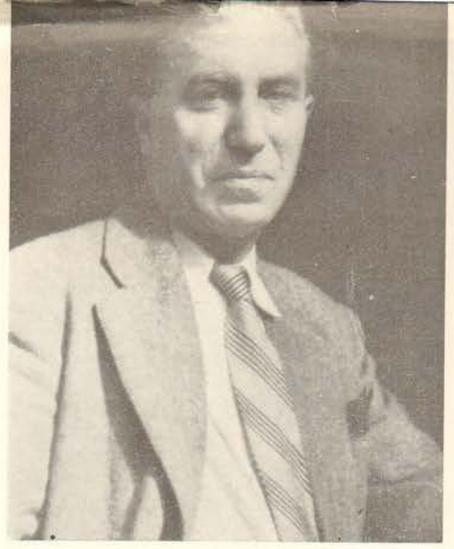

MILAN ZLOKOVIĆ
UMETNIK I NAUČNIK
(1898 — 1965)

Profesor Zloković je u sebi spojio umetnički temperament mediteranca i ljubav prema nepogrešnoj harmoniji i poeziji brojeva. Njegov talenat za arhitekturu, njegova ljubav za likovne umetnosti i njegova rana naklonost prema matematici i zakonitostima brojeva, poticali su očevidno iz istog izvora.

Rođen je u Trstu gde je završio nemačku realku, studirao je zatim dva semestra na Visokoj tehničkoj školi u Gracu. Bio je mobilisan 1916. u austrijsku vojsku u kojoj je bio do završetka rata. Jednom prilikom sam slušao od njega da je svaki slobodan trenutak koristio za proučavanje matematike u čemu se mogao videti afinitet za matematsku misao. U haosu i očajanju rata on je u matematici našao siguran oslonac.

Po završetku rata emigrirao je iz Trsta u Beograd gde se upisuje na Tehnološki fakultet i na Arhitektonskom odseku diplomira 1921. Studirao je kod naših starih profesora veterana Dragutina Đorđevića, Andre Stevanovića, Nikole Nestorovića, P. Bajalovića koji su od eklektike XIX veka stigli do bečke secesije, istina malo prekasno, da se ubrzo i nje odreknu i vrate se klasicizmu i drugim eklektičkim pravcima. Zlokovićevi profesori su uočili njegove kvalitete pa su ga preporučili za jednogodišnju stipendiju francuske vlade radi daljeg usavršavanja na Ecole Supérieure des Arts et Métiers u Parizu. Zatim ga Fakultet preporučuje za stipendiju Ministarstva prosvete još za godinu dana. Zloković pohađa u Parizu predavanja iz vizantijske sakralne arhitekture kod Ch. Diehl-a na Sorboni i kod G. Millet-a na Ecole des Hautes Etudes. Sem toga pohađa kurseve slikanja. Kao saradnik radi u ateljeu arhitekata Auburtin-a i Parenty-a na međunarodnom konkursu za urbanistički plan Beograda 1922. koji je bio nagrađen II nagradom.

Koliko se Zloković već tada, u Parizu, mogao orijentisati na modernu arhitekturu u to praskozorje njenog razvoja nije moguće proceniti. Svakako da je to još manje mogao učiniti u Beogradu.

Ipak, njegov lik modernog arhitekte ubrzo dolazi do izražaja kao i njegova orijentacija na tada avangardnu arhitekturu Ritvelda, Gropiusa, Le Korbizjea i drugih. On je član »Grupe arhitekata modernog pravca« (sa Brašovanom, Kojićem, Dubovijem, Belobrkom).

Vratio se u Beograd 1923. i uskoro bio postavljen za asistenta na katedri za projektovanje javnih građevina i otada neprekidno teče njegova pedagoška aktivnost na Fakultetu.

Beograd se tih godina oporavljao od dubokih rana jednog dugotrajnog rata i istovremeno preživljavao nagli i nezdravi demografski porast, demografsku eksploziju kako se to u poslednje vreme često naziva. Očevidno da se arhitektura Beograda tog perioda borila sa elementarnim nedostacima arhitektonskog izraza. Prva decenija po završetku prvog svetskog rata nije bila pogodna klima za usvajanje novih pogleda na arhitekturu, nije bila pogodna ni za razvoj bilo kakve arhitekture višeg kvaliteta. Zloković je tada bio jedan od retkih koji se nalazio na teorijskim i likovnim pozicijama pokreta posleratne moderne arhitekture.

2 — Edifice de Jugoauto à Beograd, 1939
3 — Clinique universitaire d'enfants, Beograd

2 — Zgrada Jugoauta u Beogradu, 1939.
3 — Univerzitetska dečja klinika u Beogradu

2 — "Jugoauto" building, Belgrade, 1939
3 — University Children's Clinic, Belgrade

4, 5 — Univerzitetska dečja klinika u Beogradu
6 — Pogled na kompleks turističkog naselja u Ulcinju, autori prof. Milan Zloković i arh. Đorđe Zloković
7 — Detalj turističkog naselja u Ulcinju
4, 5 — Clinique universitaire d'enfants, Beograd
6 — Agglomération touristique à Ulcinj, vue sur l'ensemble, auteurs prof. M. Zloković et arch. Dj. Zloković
7 — Agglomération touristique, Ulcinj, détail
4, 5 — University Children's Clinic, Belgrade
6 — View of the tourist settlement complex at Ulcinj
7 — Detail of the tourist settlement, Ulcinj

Kada razmišljam o tim vremenima i o delovanju Zlokovića u njemu, ne mogu da odvojim njegov značaj za arhitekturu Beograda i Srbije od uloge profesora i učitelja za generacije između dva rata.

Na Fakultetu, na samom početku studija pre više od trideset godina, odmah u docentu Milanu Zlokoviću sam upoznao učitelja koji će nas uvesti u tajne moderne arhitekture o kojoj se u to vreme govorilo kao o stvari izopačenoj i nerazumljivoj za naše prilike. Ali u Beograd su stizale knjige i časopisi sa slikama i planovima izvedenih zgrada modernih arhitekata Gropiusa, Bruna Tauta, Mis Van den Roe-a, Le Korbizjea, Pere-a, Lirsa, Rajta, Nojtre i drugih. Časopis L'architecture d'aujourd'hui otkrivao nam je čarobni i poetični svet novih, bizarnih arhitektonskih oblika. Zloković nas je uvodio u taj svet, hrabro raskidajući sa nekim tradicijama naše škole. Programi zadataka koje je Zloković davao studentima već znače ulazak i dodir sa savremenim životom i savremenim problemima. Tradicija beogradskog Arhitektonskog fakulteta držala se još uvek naše slavne srednjovekovne arhitekture manastira i crkava, ali je ona bila neprimenljiva na zgrade sa savremenim funkcijama i programima. Dugo još posle prvog svetskog rata diplomski radovi studenata arhitektonskog odseka u Beogradu bili su pretežno objekti mauzoleja, crkava i muzeja kojima je uzor bila vizantijska i srpsko-vizantijska arhitektura. Ukoliko se radilo o programima za stambene ili javne zgrade, arhitektura je bila eklektična, u klišeima neoklasicizma ili neobaroka.

Profesor Zloković unosi savremene programe za godišnje i diplomske radove, kao što su hoteli, železničke stanice, aerodromske zgrade, bolnice, biblioteke itd. Profesor Zloković je podsticao svoje đake da rade projekte savremeno i slobodno, upućivao ih je na najnoviju literaturu, knjige i časopise.

Izvanredna je bila projektantska aktivnost arhitekte Zlokovića kroz ceo njegov život. Sa uspehom je učestvovao na skoro svim javnim arhitektonskim konkursima u zemlji. Izveo je veći broj objekata raznog karaktera i namene. Jedan od prvih i veoma zapaženih je hotel »Žiča« u Mataruškoj banji, 1929—1931. godine. Slede zatim pansion u Mataruškoj banji (1932), Filijala Hipotekarne banke u Sarajevu (1932), Trgovinsko-industrijska komora u Skoplju izvedena 1933—1934. prema prvonagrađenom radu na konkursu, kojom je dotadašnjoj arhitekturi Skoplja dato jedno savremeno obeležje. Veoma značajno delo moderne arhitekture je auto-servis firme Fiat, podignut u Beogradu na Bulevaru JNA 1939. godine.

Sa godinama, stvaralački opus Zlokovićev postaje sve značajniji, arhitektonski izraz produbljeniji i ličniji. Nekoliko godina pred drugi svetski rat po njegovom projektu gradi se Univerzitetska dečja klinika u Beogradu koja će biti završena uoči samog izbijanja rata.

Dečja klinika je jedno od najvećih dostignuća arhitekte Zlokovića. Bili su postavljeni vrlo teški i komplikovani funkcionalni zahtevi koje je arhitekt veoma uspešno rešio. U pogledu savremenog arhitektonskog izraza, u pogledu plastičnog oblikovanja, ovo delo spada u najveća dostignuća moderne arhitekture u Beogradu u periodu pre drugog svetskog rata, a verovatno i danas. Za više od 30 godina od kako je zamišljena i izvedena, ova građevina je zadržala karakter vrlo savremene i još ne prevaziđene arhitekture.

Drugi jedan zdravstveni objekt, Dom narodnog zdravlja i bolnica u Risnu, građen je takođe pred drugi svetski rat. Mada skromniji po programu i veličini, ovaj objekt poseduje realne arhitektonske kvalitete visokog stepena.

Zloković se, pored arhitekture, bavio i slikarstvom, grafikom i unutrašnjom arhitekturom. Ali on se nije zadovoljavao spoljnim vidom likovnosti makoliko ona bila savremena po izrazu. On je tražio dublji smisao, dublju zakonitost arhitekture. Iako je pridavao vrlo veliki značaj estetskim kvalitetima u arhitekturi, njegov stav u projektovanju je racionalan, kartezijanski jasan. On istražuje harmonične odnose mera i proporcija zgrade i utvrđuje značaj usvajanja modula u arhitekturi izraženog celim brojem, multipliciranjem te veličine ili njegovim alikvotnim delovima. Time on dolazi do principa modularne koordinacije mera u građevinarstvu, što je bitni uslov za savremenu industrijalizaciju građevinarstva i za sprovođenje svih vidova prefabrikacije. Pri tome nije nikada zapostavio estetske zahteve arhitekture i u harmoničnim nizovima brojeva i koordiniranim sistemima konstrukcija nalazi najviši vid lepote građevine.

Beogradska škola arhitekture stekla je ugled i u zemlji i u inostranstvu zahvaljujući modularnoj i konstruktivnoj disciplini u projektovanju. A to je delo tridesetogodišnjeg upornog rada na toj ideji koja je tada i u svetu bila malo poznata. I zato nagrada za životno delo dodeljenja prof. arh. Milanu Zlokoviću 1964. nikada nije bila više opravdana i zaslužena.
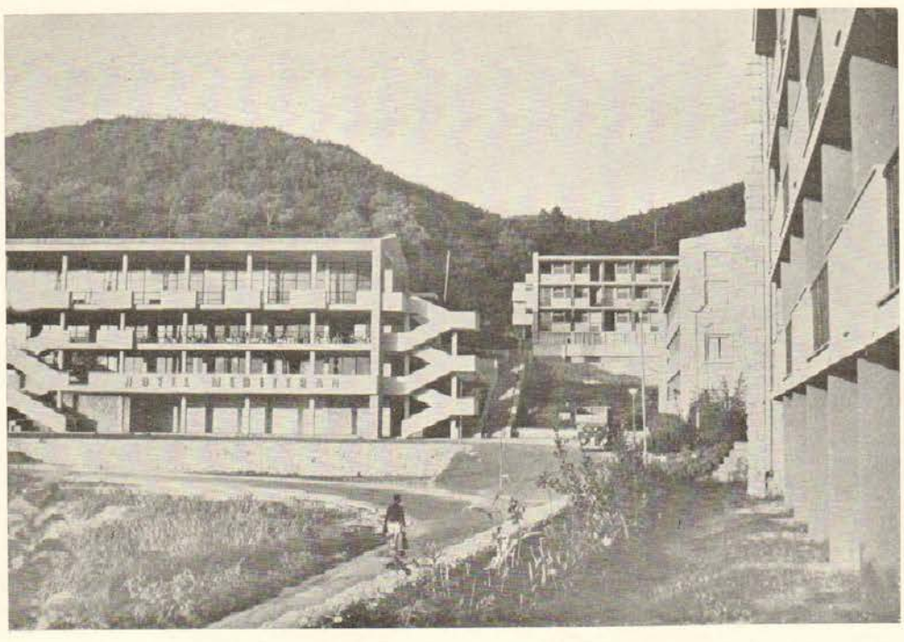
Oliver MINIĆ